Весці

Беларускага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта

1996 № 2 (8)

Часопіс выдаецца з чэрвеня 1994 г.
Выходзіць чатыры разы ў год

Змест

Педагогіка

Кулінковіч К. А. Метадалагічныя праблемы гісторыі педагогікі 3

Цыркун І. І. Крыніцы і спосабы стварэння навуковага абгрунтавання дыдактычнага наваўвядзення 7

Краўчэня Э. М., Абрагімовіч А. П. Рэзервы павышэння эфектыўнасці навучальнага працэсу 12

Палупанава А. Р. Рэалізацыя прынцыпу зваротнай сувязі пры праверцы творчых пісьмовых прац 15

Гиза Т. (Польша) Подготовка студентов педагогических институтов к профессиональной работе 18

Дружка В. (Польша) Педагогическая сознательность у молодых учителей 21

Псіхалогія

Гадзілія А. М. Успрыманне лірычнага вобраза і эмацыянальнае развіццё асобы 25

Паліталогія

Апімах М. А., Цярпіцкі Э. К. Асаблівасці сучаснай партыйнай структуралізацыі 30

Пайлава Н. В., Ракіцкая Л. М. Станаўленне і функцыянаванне шматпартыйнай сістэмы ў Рэспубліцы Беларусь 34

Зенчанка В. А. Асаблівасці палітычнага лідэрства ў Рэспубліцы Беларусь 38

Шуміла Н. П. Палітыка і мастацтва 42

Мовазнаўства

Мілашэўская А. А. Няўласна-простая мова як састаўная частка складаназалежных сказаў (на матэрыяле трылогіі Якуба Коласа "На ростанях") 46

Цялкова В. У. З гісторыі вывучэння беларускай гідранімії 50

Ушева В. В. К вопросу о категориальных особенностях перифразы 56

Біялогія

Федарук А. Т. Фенетыка насаджэнняў дрэўных відаў у Беларусі 61

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

АРК

ЛІТАРАТУРА

1. Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь. Мн.,1994.
2. Беларусістыка: Палітычныя і грамадска-палітычныя рухі Белару[...] Мн.,1993.
3. Баранова Е.В. Политические партии и проблемы модернизац[...] власти в Республике Беларусь. Мн.,1995.
4. Политология / Под ред. В.А.Бобкова. Мн.,1995.
5. Станаўленне шматпартыйнай сістэмы ў Беларусі /Пад рэ[...] В.Карбалевіча. Мн.,1994.

SUMMARY

The authors attempt to analyse some peculiar features to th[...] process multiparty political system formation in the Republic o[...] Belarus.

УДК 321.01. 9.5(476)

В. А. Зенчанка

Асаблівасці палітычнага лідэрства ў Рэспубліцы Беларусь

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Цікавасць да праблемы лідэрства ўзнікла ў старажытныя часы. На працягу стагоддзяў гісторыкі, філосафы, сацыёлагі, псіхолагі і іншыя прадстаўнікі сацыяльна—гуманітарных навук імкнуліся даследаваць гэты складаны і важны сацыяльны феномен, распрацоўвал[...] розныя яго аспекты: прыроду і псіхалогію, тыпалогію, пытанні ўзаемаадносін лідэра і мас, механізмы функцыянавання і г.д.

Адзначым: існаванне і функцыянаванне лідэрства дэтэрмінавана аб'ектыўнымі патрэбнасцямі сацыяльнага жыцця і ўласціва для ўсі[...] форм чалавечых супольнасцяў. Гэта абумоўленасць тлумачыцца тым, што супольнасцям, грамадству ў цэлым патрэбен механізм фарміравання, арганізацыі і інтэграцыі групавой дзейнасці людзей з наданнем ёй пэўнай накіраванасці. Лідэр (англ.—вядучы), выступаючы аўтарытэтным членам арганізацыі або сацыяльнай групы, сваім уплывам паспяхова выконвае названыя функцыі ў грамадстве. Сіла лідэра — у здольнасці выразіць і рэалізаваць карэнныя інтарэсы сацыяльных і палітычных сіл, якія ён прадстаўляе.

Палітычнае лідэрства можа ажыццяўляцца ў міжнародным, нацыянальным маштабах або на ўзроўні рэгіёна. У рамках краіны да палітычных лідэраў звычайна адносяць кіраўнікоў дзяржавы, палітычных партый, грамадска-палітычных арганізацый і рухаў. У апошні час сэнсавыя межы дадзеных паняццяў значна пашыраны. Зараз у кола палітычных лідэраў уваходзяць таксама папулярныя і ўплывовыя ўдзельнікі палітычнага жыцця, рэгіянальныя палітычныя кіраўнікі, якія дзейнічаюць па-наватарску і незалежна.

Навуковае тлумачэнне палітычнага лідэрства патрабуе разумення яго зместу на розных этапах развіцця грамадства. Прырода лідэрства і яго асаблівасці вызначаюцца грамадска-палітычным ладам, пануючай ідэалогіяй, нацыянальнымі і гістарычнымі традыцыямі, узроўнем агульнай і палітычнай культуры народа, яго палітычнай свядомасці. Улік гэтых фактараў дазваляе больш дасканала прааналізаваць асаблівасці палітычнага лідэрства ў Рэспубліцы Беларусь.

Разбурэнне каманднa-адміністрацыйнай сістэмы, працэсы дэмакратызацыі ў нашай рэспубліцы заканамерна прывялі да палітычнага плюралізму і шматпартыйнасці, фракцыйнай дзейнасці ўнутры парламента і партый, палітычнага і інтэлектуальнага спаборніцтва людзей, якія ўвасабляюць тыя ці іншыя ідэі і інтарэсы. Вынікам гэтых працэсаў з'явіўся пераход ад монацэнтрычнай сістэмы лідэрства, калі камуністычная партыя адна мела права падбіраць кіраўнікоў на пасады, да поліцэнтрычнай, якая прадугледжвае мноства суб'ектаў палітычнага лідэрства розных тыпаў і ўзроўняў. Узніклі новыя магчымасці вылучэння ў палітычныя лідэры праз дзейнасць у нанава створаных партыях і рухах, барацьбу за прэзідэнцкую пасаду і месца ў парламенце, дзейнасць у якасці дэпутатаў. Новая сістэма дазволіла праявіць сябе ў якасці ўплывовых палітычных дзеячаў рэспублікі А.Лукашэнку, З.Пазняку, С.Шушкевічу, С.Шарэцкаму, А.Дабравольскаму і іншым раней мала вядомым у палітыцы людзям.

Аднак станаўленне разгорнутай і адладжанай сістэмы палітычнага лідэрства — складаны, працяглы і супярэчлівы працэс. Нягледзячы на тое, што цяпер у Беларусі існуе 690 грамадскіх аб'яднанняў [1, [illegible]], 36 афіцыйна зарэгістраваных партый [2], фарміраванне паўнацэннай шматпартыйнай сістэмы, плюралізму ў грамадска-палітычнай дзейнасці яшчэ не завершана. Такое становішча ў многім абумоўлена гістарычным лёсам Беларусі, адсутнасцю вопыту і традыцый жыцця ў плюралістычным, дэмакратычна ўладкаваным грамадстве, перавагай патрыярхальна-падданіцкага тыпу палітычнай культуры, якая характарызуецца нізкім узроўнем палітычнай актыўнасці грамадзян, іх арыентацыяй на моцную дзяржаву і яе моцнага палітычнага кіраўніка як абаронцу і прадстаўніка інтарэсаў [illegible].

Большасць партый пакуль невялікія па колькасці і маюць нязначны ўплыў на вырашэнне праблем грамадства. Адной з галоўных прычын гэтага з'яўляецца страта інтарэсу значнай часткі насельніцтва да палітыкі, адчужэнне яго ад палітычнай сферы, апатыя, пасіўнасць, адсутнасць веры ў пазітыўныя змены ў сваім жыцці. Аб [illegible] даволі яскрава сведчаць вынікі выбараў у Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь XIII склікання. Праведзеныя ў чатыры туры выбары так і не выявілі ўладальнікаў 62 дэпутацкіх мандатаў з-за [illegible] ігнаравання выбараў з боку значнай часткі грамадзян. [illegible] у апошнім туры 10 снежня 1995 г. у Мінску ўдзел [illegible] выбаршчыкаў, у Віцебскай вобласці — каля 48%. Падобныя [illegible] характэрны і для іншых абласцей і гарадоў краіны [3].

тычных лідэраў не на сутнасныя інтарэсы канкрэтных класаў і сацыяльных груп, а на ўласныя, далёкія ад патрэбнасцяў людзей, ідэі і ўстаноўкі. Таму ўступленне рабочых, сялян і інтэлігенцыі ў рады партыў і рухаў малакалькаснае. Як паказваюць вынікі розных сацыялагічных даследаванняў, у нашай краіне арыентуюцца на тыя ці іншыя партыі і рухі і актыўна падтрымліваюць іх толькі 10-20% насельніцтва, у той час як у Літве, напрыклад, каля 50% [4, с.7]. Расчараванне ў палітычных партыях падштурхоўвае людзей на пошук новых, непартыйных лідэраў. Невыпадкова ў час выбрання прэзідэнта краіны большасць выбаршчыкаў аддалі свае галасы за А.Р.Лукашэнку, які не быў звязаны ні з адной палітычнай партыяй і балатаваўся як незалежны кандыдат. Аб гэтым сведчаць і вынікі выбараў у Вярхоўны Савет XIII склікання, у якім 95 месцаў, або 48%, атрымалі незалежныя кандыдаты [3].

Акрамя таго, некаторым з новых лідэраў не хапае палітычнага вопыту, дэмакратычнай палітычнай культуры, умення ісці на кампраміс з палітычнымі апанентамі і ўладай для вырашэння актуальных праблем грамадства, своечасова мяняць сваю тактыку ў залежнасці ад эвалюцыі настрояў насельніцтва і змены палітычных умоў. У якасці прыкладу можна прывесці лідэра БНФ З.С.Пазняка, які быў адным з найбольш папулярных палітычных дзеячаў Беларусі ў канцы 80-х — пачатку 90-х гадоў. Аднак яго нязменны радыкалізм, непрымірымасць у адносінах да палітычных апанентаў і ўлады, няўменне ўлічваць спецыфічныя настроі і менталітэт беларускага насельніцтва прывялі нарэшце да зніжэння папулярнасці і паражэння на апошніх выбарах у Вярхоўны Савет рэспублікі. Характэрна, што і ў шэрагу іншых былых савецкіх рэспублік новыя лідэры, якія прыйшлі да ўлады на хвалі дэмакратызацыі і барацьбы з партыйнай наменклатурай (напрыклад, Ландсбергіс у Літве, Гамсахурдзія ў Грузіі, Эльчыбей у Азербайджане), праз кароткі час павінны былі ўступіць свае кіруючыя пасады былым партыйным і савецкім работнікам, меўшым пэўны вопыт палітычнага і дзяржаўнага кіравання.

Даволі шырокае распаўсюджанне ў палітычнай дзейнасці атрымаў папулізм, які часцей за ўсё грунтуецца на незадаволенасці тых ці іншых сацыяльных слаёў сваім становішчам ва ўмовах глыбокага сацыяльна-эканамічнага крызісу, паніжэння ўзроўню жыцця значнай часткі насельніцтва і выкарыстання гэтай незадаволенасці ў сваіх палітычных інтарэсах. Папулізм абапіраецца на нізкую свядомасць, на грамадскую псіхалогію і эмацыянальны ўзровень успрымання палітычных і сацыяльных працэсаў, нізкі ўзровень палітычнай культуры мас. Нездарма вядомы рускі філосаф І.А.Ільін, аналізуючы праблемы станаўлення дэмакратыі ў краінах, дзе адсутнічаюць дэмакратычныя традыцыі, пісаў: ”Некампетэнтнасць народа — ідэальная глеба для сцвярджэння кар’ерыстаў, авантурыстаў і ўсякага роду месій” [5, с.75]. Папулісцкія тэхналогіі ў той ці іншай меры ў розных выпадках выкарыстоўваюць амаль усе палітычныя лідэры нашай краіны. Галоўнай мэтай з’яўляецца маніпулі-

РЭПАЗІТОРЫЙ БДПУ

ванне свядомасцю розных слаёў насельніцтва, схіленне іх на свой бок. Яскрава гэта праяўляецца ў час перадвыбарных кампаній, калі ідзе заляцанне з масамі, вылучаюцца гучныя лозунгі, неабгрунтаваныя абяцанні, якія не маюць пад сабой аб'ектыўнай падставы (напрыклад, у кароткі тэрмін "запусціць" прадпрыемствы, пакончыць з карупцыяй і злачыннасцю, вырашыць складаныя сацыяльныя праблемы і г.д.). Тым самым палітычныя дзеячы імкнуцца заваяваць давер мас і перамагчы на выбарах ва ўладныя структуры.

Адной з асаблівасцяў сучаснага палітычнага жыцця ў Рэспубліцы Беларусь з'яўляецца адсутнасць моцнага лідэра цэнтрысцкага плана, які б адказваў інтарэсам асноўных сацыяльных слаёў і груп грамадства, карыстаўся падтрымкай большасці насельніцтва, выконваў ролю аб'ядноўчага цэнтра, пазбягаў крайнасцяў правага і левага напрамкаў у палітыцы. На наш погляд, такое становішча ў многім тлумачыцца сацыяльнай структурай грамадства, якая склалася за апошнія гады. Па даных сацыялагічных даследаванняў Беларускага інстытута інфармацыі і прагнозаў, багатымі людзьмі сябе лічаць 0.7%, беднымі і надта беднымі — 72.1%, 20.2% адносяць сябе да людзей з сярэднім дастаткам [6, с.38]. Асноўная частка насельніцтва, узровень жыцця якога значна панізіўся, арыентуецца на левыя палітычныя сілы. У той жа час "сярэдні клас", які ў заходніх краінах складае больш за 60% і з'яўляецца сацыяльнай базай цэнтрысцкіх партый, у нашай краіне знаходзіцца толькі ў стадыі станаўлення і па колькасці невялікі. Такім чынам, тыя партыі і лідэры, якія прытрымліваюцца на цэнтрысцкія пазіцыі ў палітычным спектры, не маюць зараз дастатковай сацыяльнай апоры і адпаведнай падтрымкі з боку насельніцтва.

Адзначым, што сярод палітычных дзеячаў Беларусі найбольшай папулярнасцю карыстаецца прэзідэнт краіны А.Р.Лукашэнка, які значна апярэдзіў па рэйтынгу іншых палітычных лідэраў. Нягледзячы на сацыяльна-эканамічныя цяжкасці, пагаршэнне жыццёвага ўзроўню большай часткі народа, яго падтрымліваюць 57.8% апытаных, у той час як, напрыклад, З.С.Пазняка — 6.1, С.С.Шушкевіча — 3.7, М.Грыба — 2.9% і г.д.[1]

У выніку падкрэслім, што ва ўмовах складанага працэсу дэмакратызацыі грамадства і фарміравання палітычнага плюралізму ў Беларусі ўсё больш востра адчуваецца аб'ектыўная патрэбнасць у новым тыпе лідэра, які валодае шырокім кругаглядам і кампетэнтнасцю, ураўнаважанасцю цэнтрыста, лічыць галоўным у палітыцы навуковы падыход, ведае рэальныя працэсы і тэндэнцыі грамадскага развіцця, умее пераконваць і весці за сабой людзей.

Дэмакратыя — лепшы "палітычны клімат" для росту сапраўдных палітычных лідэраў, бо функцыянаванне дэмакратычных рэжымаў забяспечвае свабоду дзеяння альтэрнатыўных палітычных сіл,

---

[1] Звесткі паводле вынікаў сацыялагічнага апытання, праведзенага 30 сак. — 10 крас. 1996 г. сацыялагічнай лабараторыяй А. Вардамацкага "Новак" па заказу "Белорусской деловой газеты" [7].

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

выбару і саперніцтва палітычных лідэраў, а таксама грамадскі кантроль за іх дзейнасцю. Сёння шырокая грамадскасць у большай ступені, чым раней, можа ацаніць погляды і ўчынкі палітычных лідэраў і выдаць мандат на лідэрства, або выказаць недавер.

ЛІТАРАТУРА

1. Политология: Курс лекций / Под ред. В.А.Бобкова, И.Н.Браима. Мн., 1995.
2. Знамя Юности. 1995. 20 дек.
3. Советская Белоруссия. 1995. 12 дек.
4. Становление многопартийной системы в Беларуси / Под ред. В.Карболевича. Мн., 1994.
5. Социально-политические науки. 1992. № 2—3.
6. Беларуская думка. 1996. №3.
7. Звязда. 1996. 20 крас.

SUMMARY

This article intends to introduce some contemporary issues of political leadership formation and functioning of its institution in the Republic of Belarus.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

УДК 320+7.01

Н. П. Шуміла

Палітыка і мастацтва

Выявіць узаемасувязь і ўзаемадзеянне палітыкі і мастацтва — задача вельмі складаная. Палітыка ўяўляе сабой перш за ўсё сферу рэалізацыі інтарэсаў розных сацыяльных груп (класаў, нацый, дзяржаў). Мастацтва, як вядома, заўсёды звяртаецца да сацыялізаванага індывіда-асобы.

Паміж мастацтвам і палітыкай здаўна ўстанавіліся даволі трывалыя сувязі. Шмат твораў мастацтва нельга аддзяліць ад палітычнай гісторыі. Пры гэтым сувязь з палітыкай і прамая арыентацыя на яе не перашкаджалі стварэнню высокамастацкіх твораў са старажытных часоў да нашых дзён.

Аднак адзначым: у сувязі палітыкі і мастацтва існуюць не толькі "моманты ўзаемнага прыцяжэння", але і "моманты адштурхоўвання". Не аднойчы ў выніку палітычнай барацьбы ў грамадстве здараўся адыход мастака ад палітыкі. У пачатку XX ст. адзін з буйнейшых прадстаўнікоў рускай філасофскай думкі М. Бярдзяеў у перыяд уздыму рэвалюцыйнага руху сфармуляваў нават ідэю перавагі культуры над палітыкай. Найбольш поўным увасабленнем першай для яго былі мастацтва і рэлігія. Прыгажосць і вышэйшая духоўнасць веры, лічыў філасаф, павінны калі-небудзь назаўсёды забіць "звера